

Ключови думи

Тероризъм, терористичен акт, наказателно право на Европейския съюз, международно наказателно право, терористични престъпления.

Key words

Terrorism, Terrorist Act, European Criminal Law, International Criminal Law, Terrorist Crimes.

Ralitsa

Kostadinova, Ph.D.

Member of the Law Department of New Bulgarian University, e-mail: rkostadinova@nbu.bg

Senior Assistant Professor and Lecturer in Criminal Law

Areas of specialization: Criminal Law, Corruption, Terrorism, National Security, Road Traffic Offences, EU criminal law and co-operation.

Author of a monograph and articles in professional periodicals in Bulgaria and abroad.

Ralitsa Kostadinova, Ph. D.

Criminal Protection Against Terrorism

(Aspects of EU Criminal Law and International Criminal Law)

This paper explores some aspects of the supranational criminal protection against terrorism. It begins with an outline of the traditional approach to the issue, namely from the perspective of the international criminal law, which considers terrorism as a crime of an international character. Special attention is paid to the basic characteristics of the Criminal Law of the European Union as the new and most rapidly expanding field of European law. The position of the EU legislature in the area of combating terrorism is examined. Finally, the challenges posed to national criminal law are defined.

гл. ас. д-р Ралица Костадинова

Наказателноправна защита от тероризъм. Някои аспекти на наказателното право на ЕС и международното наказателно право

1. Увод

Тероризмът е сложно социално-правно явление. Неговото осмисляне е свързано с познаването на неговите идеологически, социални, религиозни, етнически и психологически елементи, които са предмет на изследване от съответните научни области. Ето защо и неговото противолойствие има разнопосочни измерения. В настоящето изложение ще бъде проследена правната основа за борба с тероризма и в частност разпоредбите, дефиниращи понятието „терористичен акт“. Дълги години противолойствието на глобалната заплаха от явлението тероризъм беше предмет на изследване предимно в международното право. Поради това и наказателноправния анализ на престъпленията, свързани с тероризъм по българското право, винаги е имал за основа положениата, установени в международните договори, по които България е страна. Днес и институциите на Европейския съюз (ЕС) признават заплахата от тероризъм и създават европейско анти-терористично законодателство. За разлика от международните договори, в еврпейските актове вече се съдържа дефиниция на понятия, свързани с тероризъм, като „терористичен акт“, „терористично престъпление“, „престъпление“. Това с терористични групи“ и „престъпления, свързани с терористична дейност“. Това налага страната ни като пълноправен член на ЕС не само да съобрази националното си законодателство с възприетите основни положения в европейското право, а също и да формира позиция по предложениата, които са в процес на обсъждане. Актуалната позиция по тези въпроси е свързана с познаването на досегашния опит и подходи в противолойствието на тероризма. С оглед на това настоящата публикация си поставя за цел да проследи някои аспекти на защитата от тероризъм в двата национални правотоорудия: нормите на Международното наказателно право (МНП) и Наказателното право на Европейския съюз (НПЕС). Тахното изясняване има значение за съвременната наказателноправна защита от тероризъм по българското наказателно право, в които са отразени и двата исторически познати подхода: международноправния и този на наказателното право на ЕС.

2. Международноправния подход в борбата с тероризма

1. Ако приемем, че тероризмът е явление с многовековна история, първоначалният подход за неговото противодействие се съдържа в актовете на международното право. Те отразяват желанието на народите за съвместни усилия срещу отпелни форми на тероризъм като въздушното пиратство, бомбен тероризъм и други. Ето защо и изследването на въпроса за защитата от тероризъм предизвиква аналитичен претрес на многобройните международни актове, които в своята съвкупност очертават различните проявления на тероризма. Въпреки усилията на държавите, летална дефиниция на тероризма не е установена в международен договор, но пък това дава възможност за обосноваването на теоретични модели.

Тези особености характеризират класическия подход в противодействието на тероризма през 19 и 20 в. при който страните се присъединяват към актове на международни организации като ООН, Съвет на Европа и други, в които се съдържат и забраняват отпелни форми на тероризма. Като страни по договорите държавите се задължават да криминализират тези прояви. Ето защо и до началото на 21 в. не е очертано общото понятие за тероризъм, а само отпелни престъпни деяния, чрез които биха могли да се преследват и терористични цели.

2. Това положение обяснява и защо в българската правна доктрина изследваната по въпросите на тероризъм традиционно се основават международните конвенции, които уреждат различни проявления на явлението тероризъм. Като такава се счита „въздушния“ тероризъм; престъпленията против лица, ползващи се с международна защита, включително дипломатически агенти; вземането на заложници; „дървени“ тероризъм; „морския“ тероризъм; бомбена тероризъм; финансирането на тероризма и др.² Така например възприемането на основните положения на Хатската и Монреалската конвенции налага и криминализирането на въздушното пиратство през 70-те години на 20 в.³ Въвеждането на съставите на престъпления с международен характер в българския Наказателен кодекс (НК) насочва интересът на българските пеналисти към международното наказателно право. Проф. Димитър Михайлов приема, че тероризмът е социално-правно явление, съществуващо от векове и свързано със социалните деления и противоприпадения в обществото, както и с установяването на държавата и правото.⁴ В този смисъл

съл то застрашава държавата и неговият характер е политически. Поради това и антитерористичната дейност в тоталитарната държава⁵ (1944-1989 г.) се осъществява чрез съответното управление на държавна сигурност.

3. Тероризмът е престъпление с международен характер, което е предмет на изследване в международното наказателно право.⁶ Международните договори не съдържат общовалидна определение за тероризъм. Като възможно обяснение се счита „характеристиката на обектите, следствата, задачите на терористите, както и разликите в законодателствата на отпелните държави“.⁷ Това дава възможност на учените да запълнят тази празнота чрез теоретични модели.

Проф. Борис Велчев изведва следните отличителни черти на тероризма: политически характер; комплексен обект; засяга стабилността на международните отношения; обичайно се извършва в мирно време; начин и мащаб на извършване, жестокост; прецизника значителен медийен интерес.⁸ Като уточнява, че терористичните престъпления се наказват от съответните съдилища въз основа на нормите на вътрешното наказателно право, той очертава ролята на международното наказателно право в две основни насоки: да гарантира, че държавите оценяват по един и същ начин тероризма и да се ограничат преците за екстрадиция.

Проф. Румен Марков констатира, че „[у]чението за тероризма в съвременния свят представлява отпелна, самостоятелна и комплексна научна област на теоретичното познание“. Неговият анализ на наказателноправните аспекти на тероризма обхваща, както вътрешното, така и международното наказателно право. Според него „в НК са предвидени разпоредби, които регламентират типичните форми на тероризъм, както и на свързаните с него други международни престъпления“.¹⁰ Като такива са посочени престъпленията, описани в чл. 96, 97, 97а от

пигта срещу тероризма. В: *Проблеми на наказателното право. Особена част*, С.: Сиела, 2008, с. 41-61. Проф. Михайлов посочва като примери за терористични актове: заговорите за убийства на политически дейци през Средновековието и Възраждането; масовия червен и черен терор след Октомврийската революция в Русия; нападенията в Марсилия от 1934; масовите убийства след 1923 г. в България, както и нацистката власт, която се определи като „терористична въоръжена организация“ и „терористичен режим“.

5 По-подробно за правните аспекти на този период от развитието на държавата и правото вж. Михайлова, Екатерина. *Тоталитарната държава и право*, С.: Нов български университет, 2016.

6 Михайлов, Димитър. *Международно наказателно право*. С.: Сиела, 2003; Велчев, Борис. *Международно наказателно право*, С.: Сиела, 2015.

7 Марков, Румен. *Наказателноправни аспекти на съвременния тероризъм*. Съвременно право. 2005, №4, с. 23.

8 Велчев Борис. *Международно наказателно право*, С.: Сиела, 2015, с. 187-188.

9 Цак там, с. 191.

10 Марков, Румен. *Наказателноправни аспекти на съвременния тероризъм*. Съвременно право. 2005, № 4, с. 29.

1 Вж. Сборниците с текстовете на документи: *International Terrorism: Political and Legal Documents*. Ed. by Ushah Alexander. *Dordrecht/Boston/London*. Martinus Nijhoff publishers: 1992.

2 Подробно вж. Илиева, Ирена. *Международноправни проблеми на борбата срещу международния тероризъм*, С.: Кронос, 2005; Илиева, Ирена. *Регионални конвенции за борба срещу тероризма*, С.: Кронос, 2012.

3 Костадинова, Ралица. *Престъпления срещу сигурността на гражданската авиация*. В: *Сборник доклади от годишна университетска научна конференция*, том 6, Издателски комплекс на Национален Военен университет, Велико Търново, 2013, с. 76-84.

4 Михайлов, Димитър. *Наказателноправна защита срещу тероризма*. *Правна мисъл*, 1986, № 5, с. 5-16. Текстът е пириран по Михайлов, Димитър. *Наказателноправна за-*

2015 г. | Годишник на Департамент „Право“ на НБУ

НК, състави на престъпления, свързани с наркотици, въздушното пиратство, изпирането на пари, трафик на хора и компютърни престъпления и въведената през 2002 г. разпоредба на чл. 108а от НК, обозначена като „тероризъм“.

Новото престъпление тероризъм по чл. 108а от НК е последица от приетите актове на ЕС в тази област и желанието на нашата страна да събврази националното си наказателно право с тях. Така през 21 в. се очертава един нов подход за противодействие на тероризма – чрез актовете на ЕС.

3. Актове на Европейския съюз за противодействие на тероризма

Защитата от тероризъм в Европейския съюз (ЕС) е предмет на правна уредба в Рамковото решение 2002/475/ПВР на Съвета от 13 юни 2002 г. относно борбата срещу тероризма¹¹ и Рамковото решение 2008/919/ПВР на Съвета от 28 ноември 2008 г. за изменение на Рамково решение 2002/475/ПВР относно борбата срещу тероризма.¹² Последните ги терористични атаки в различни европейски градове и усложнената среда за сигурност бяха отчетени в Работната програма на ЕС за 2016 г. Тя си поставя за цел усъвършенстването на мерките в ЕС за борба с тероризма, в това число и в областта на наказателно право на Европейския съюз. Законодателната компетентността на ЕС в областта на наказателното право има своето основание в 83 от Договора за функциониране на Европейския съюз (ДФЕС)¹³. В резултат на това в края на 2015 г. е изготвен проект за Директива за борба с тероризма. Нейното създаване е резултат от дългогодишните усилия на ЕС за противодействие на тероризма, които имат за последна система от актове. Те ще бъдат накратко проследени в следващото изложение.

1. През 70-те години на 20 в. още в рамките на Европейската икономическа общност се наблюдават инициативи в резултат на осъзната необходимост от сътрудничество между държавите в борбата с престъпността и в частност с тероризма. Така са поставени основите на междуправителствено сътрудничество, изразяващо се в провеждането на разговори на ниво министри на правосъдието и министри на вътрешните работи. Първата среща е осъществена в Люксембург през 1976 г. и поставя началото на т. нар. група ТРЕВИ, която през следващите години продължава своята дейност.¹⁴

След приемането на Договора от Мастрихт през 1992 г. в рамките на т. нар. „Трети стъп“¹⁵ бе създадена системата на съдебно сътрудничество по наказателно право.

¹¹ ОВ L 164, 22.6.2002 г., стр. 3.

¹² ОВ L 330, 9.12.2008 г., р. 31.

¹³ В изложението по-нататък са цитирани текстове според Консолидирания текст на Договора за функционирането на Европейския съюз, ОВ С 202, 07/06/2016. Източник: ПИС АПИС.

¹⁴ Така Христев, Христо. Право на Европейския съюз. Наказателноправни въпроси. С.: Сиела, 2012. с. 56-57.

телни дела между държавите-членки на ЕС¹⁵. Така противодействието на тероризма се осъществява чрез налагането на мерки по отношение на лицата и групите, финансирани терористични актове. Настоящата препоръка за тяхното въвеждане се съдържа в Резолюция 1373(2001) на Съвета за сигурност на ООН от септември 2001 г.¹⁶ В последващата я Резолюция 1377 (2001) се подчертава изрично, че „международните терористични актове противоречат на целите и принципите на Устава на Организацията на обединените нации и че финансирането, планирането и подготвянето на международни терористични актове, както и всички други форми на подпомагане на такива актове също противоречат на [нейните] цели и принципи“¹⁷. Това е възприето от Европейският съюз, който въвежда мерките срещу финансирането на тероризма чрез Обща позиция на Съвета от 27 декември 2001 година за прилагането на специални мерки за борба с тероризма.

2. Обща позиция на Съвета от 27 декември 2001 година за прилагането на специални мерки за борба с тероризма¹⁸.

В нея са предвидени конкретни мерки: замразяване на средствата и другите финансови активи или икономически източници (чл. 3), непредоставяне на средства (чл. 4), както и полицейско и съдебно сътрудничество по чл. 5. Те могат да се прилагат само по отношение на лицата и групите, които са изброени в Приложение на Общата позиция. Този списък подлежи на актуализиране и изменение по решение на Съвета.¹⁹ Взимането на решение се предшества от анализ на под-

¹⁵ Вж. подробно Коларов, Тодор. Съдебно сътрудничество между държавите членки на Европейския съюз в борбата с трансграничната организирана престъпност. С.: Сиела, 2012.

¹⁶ По въпроса за взаимоделиствието между актовете на Съвета за сигурност и ЕС вж. Mislberger, Valentin. EU Criminal Law After Lisbon: Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe. Bloomfield Publishing, 2016, p. 25.

¹⁷ Вж. Йочева, Катерина. За правната сила на решенията на Съвета за сигурност на ООН. В: Сборник от научна конференция „Актуални проблеми на сигурността“, Национален военен университет „Васил Левски“, 2013.

¹⁸ ОВ L 344, 28/12/2001, с. 93-96.

¹⁹ С такъв характер са решенията на Съвета. Решение 2014/483/ОВПСС НА СЪВЕТА от 22 юли 2014 година за актуализиране и изменение на списъка на лицата, групите и обрзуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВПСС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма, и за отмяна на Решение 2014/72/ОВПСС; Решение (ОВПСС) 2015/521 на Съвета от 26 март 2015 година за актуализиране и изменение на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВПСС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма, и за отмяна на Решение (ОВПСС) 2015/521; Решение (ОВПСС) 2016/628 на Съвета от 21 април 2016 година за актуализи-

на информация, която се разглежда и оценява от работна група. Предвидените мерки сериозно засягат правната сфера на лицата, което изисква ясно дефиниране на основанията, при които е допустима подобна намеса.²⁰

В Обща позиция на Съвета от 27 декември 2001 година за прилагането на специални мерки за борба с тероризма се дава дефиниция на термина „терористичен акт“.²¹ С този израз се обозначава умишлено деяние от вида на изрично отпосочените в чл. 3, което с оглед на особеностите си и начина на извършване сериозно може да увреди дълга държава или международна организация и е криминализирано по националното право, когато е извършено с терористична цел. Съдържанието на чл. 3 дава основание да се обособят субективен и обективен критерии за отграничаването на терористичния акт от други видове посегателства. Така се извеждат три основни характеристики на терористичния акт:

Първо, извършеното деяние от дълга трябва да е криминализирано по националното наказателно законодателство;

Второ, деянието трябва да осъществява вид посегателство, посочено в чл. 3, т.е. деянието да е от естество да:

- застраши живота на лице, което може да доведе до неговата смърт;
- застраши физическата неприкосновеност на дадено лице;
- отвлече или да вземе лица за заложници;
- причини машабно разрушение на правителствени или обществени сгради/съоръжения, транспортна система, инфраструктурно средство, включително информациона система, неподвижна форма, намираща се на континентал-

зипане и изменение на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВПЩС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма, и за изменение на Решение (ОВПЩС) 2015/2430; Решение (ОВПЩС) 2016/1136 на Съвета от 12 юли 2016 година за актуализиране на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВПЩС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма и за отмяна на Решение (ОВПЩС) 2015/2430.

²⁰ Първо, указани са субектите, спрямо които могат да се поставяват тези мерки, а именно: „лица, участващи в терористични актове“. Под „участващи“ се има предвид, както лицата, които извършват, така и лицата които *възнамеряват да извършат терористичен акт*. Тяхното участие може да е пряко, т.е. да извършват терористичен акт, но *може и да бъде под формата на оказване на помощ, съдействие*. Освен по отношение на физически лица, мерките са приложими и за „групи или образувания, притежавани или контролирани пряко или непряко от такива лица, и лицата, групите и образуванията, действващи от името или под ръководството на такива лица, групи или обекти, включително средствата, получавани или добивани от имущество, притежавано или контролирано пряко или непряко от такива лица и свързани с тях лица, групи или образувания“ (чл. 2).

²¹ В някак преводи на български език на Общата позиция от 2001 г. изразът „terrorist acts“ е преведен и като терористично действие. Така се появяват два термина – *терористичен акт и терористично действие*.

ния шенф, обществено място или частна собственост, което може да застраши човешки живот или да причини големи икономически загуби;

– заваляване на самолет, кораб или други средства за обществен транспорт и транспорт на стоки;

– производството, притежаването, придобиването, превозването, доставката или използването на оръжия, експлозивни или на хдрени, биологични или химически вещества, както и изследователската работа и разработването на биологични и химически оръжия;

– разпространението на опасни вещества или причиняването на пожари или наводнения, които представляват заплаха за човешки живот;

– намесата в или повреждането на снабдяването с вода, енергия или на който и да друг основен природен източник, което представлява заплаха за човешки живот;

– заплахата за извършването на което и да е от действията, изброени по-горе;

– ръководенето на терористична група;

– участието в дейността на терористична група, включително чрез предоставяне на информация или на материални средства, или посредством финансирането на дейността и по какъвто и да е начин, със съзнанието, че това участие допринася за криминалната дейност на групата.²²

Трето, деянието се извършва с терористична цел, която е описана алтернативно в чл. 3 от Общата позиция: сериозно заплашване населението, или непряко принуждаване на правителство или международна организация да извърши или да се въздържа от извършването на каквото и да е действие; или сериозно да destabilизира или разруши основните политически, конституционни, икономически или социални структури на дадена страна или международна организация.

3. Рамково решение 2002/475/ПВР на Съвета относно борбата с тероризма. Следващата важна стъпка в областта на противоправителството на тероризма в ЕС е предприета с **Рамково решение 2002/475/ПВР на Съвета относно борбата с тероризма**.²² Този акт се оценява като основополагащ за действията на наказателното правосъдие в борбата с тероризма и заедно с изменението чрез Рамково Решение 2008/919/ПВР на Съвета формира правната основа за противоправителствено на тероризма в ЕС. За разлика от предходния акт, който използва термина „терористичен акт“, Рамковото решение от 2002 г. използва по-широк подход като въвежда няколко групи престъпления, свързани с тероризма: „терористично престъпление“, „престъпления, свързани с терористични групи“ и „престъпление, свързани с терористична дейност“. Ето защо с основание се приема, че Рамковото решение от 2002 г. създава основата на наказателната политика на ЕС за противодействие на тероризма.

3.1. Терминът „терористични престъпления“ е дефиниран в чл. 1 от Рамковото решение, който съдържа обективните и субективните признаци. Това са

²² ОВ L 164, 22.6.2002 г., стр. 3.

умишлени деяния, определени за престъпления в националното право на държа-вите членки, които поради своя характер или последици могат да нанесат тежки вреди на дадена държава или международна организация, когато са извършени с намерение: силно да се сплши населението, да се принуди правителство или международна организация да извършат или да пропуснат да извършат определе-но действие, или сериозно да бъдат destabilизирани или разрушени основните политически, конституционни, икономически или обществени структури на да-дена страна или международна организация.

При наличието на така описаната терористична цел като терористични се определят следните групи престъпления: посегателства срещу човешки живот, които могат да предизвикат смърт; посегателства върху телесната неприкоснове-ност; отвлечане или вземане на заложници; причиняването на съществени раз-рушения на правителствени или обществени обекти, транспортни системи, инф-раструктура, в това число и автоматични информационни системи и неподвижни платформи на континенталния шelf, обществени места или на частна собстве-ност, които могат да застрашат човешки живот или да причинят значителни сто-пански щети; отвлечане на самолети, кораби или други транспортни средства за превоз на пътници или стоки; огнестрелни оръжия, взривни вещества, ядрени, биологични и химически оръжия, както и изследвания и разработване на тици и химически оръжия; замърсяване с опасни вещества, предизвикване на пожари, наводнения и експлозии, които застрашават човешкия живот, смущения или прекъсване на снабдяването с вода, електроенергия или други основни при-родни ресурси, вследствие от които може да възникне опасност за живота на хо-рата; залпаха за извършване на някое от изброените по-горе деяния.

3.2. Престъпления, свързани с терористични групи. Според чл. 2 Рамокото решение от 2002 г. обособява и втора група престъпления, свър-зани с тероризъм: **престъпления, свързани с терористични групи**. Според чл. 2 този термин обхваща ръководене и участието в терористична група. В хипотезата на участие се има предвид и дейността като предоставяне на информация, наба-вянето на материални средства, финансирането под всякаква форма на тези дей-ствия, при съзнаване на обстоятелството, че таква участие допринася за осъщест-вяване на престъпната дейност на терористичната група. Подобно на предходни-те актове в ЕС и тук се дефинира основното понятие в антитероризма – „терорис-тична група“.

За целите на рамковото решение „терористична група“ се определя като: структурирано трайно съдружение на повече от две лица, които действат съгласу-вано за извършване на терористични престъпления. Преди впечатление, че от де-финицията е отпаднала характеристиката „създадена за определен срок“, а е до-финицията е отпаднала характеристиката „сдружение. Съдружението ще има характерис-тиката „структурирано“, когато не е възникнало спонтанно за извършване на да-дено деяние и без да е необходимо наличие на формално разпределение на функ-циите между участниците, продължителност на участието или развитието структу-ра. Тук се забелязва по добрата редакция – вместо не се формира случайно-вече „не е възникнало спонтанно“.

3.3. Престъпления, които са свързани с терористични дейности

По смисъла на чл. 3 от Рамковото решение 2002 г. като престъпления, кои-то са свързани с терористични дейности се определят: квалифицирана кражба с цел да се извърши деянието на терористично престъпление; изнуляване с цел да се извърши деянието на терористично престъпление; изготвяне на неистински офи-циални документи с цел да се извърши терористично престъпление или престъп-ление, свързано с терористична група. През 2008 г. е прието Рамково решение за **изменение на рамковото решение от 2002 г.**, с което се разширява обхвата на тази група посегателства. Тук се имат предвид три нови престъпления, свързани с тероризъм, както и изискването да се криминализира помагачеството и подбуду-телството към тях. С Рамковото решение от 2008 г. чл. 3 на Рамковото решение от 2002 г. се допълва с нови престъпления, свързани с тероризъм: публично подстре-кване към извършване на терористично престъпление; набиране с цел тероризъм и обучение с цел тероризъм.

В Рамковото решение се уточнява, че под „дълбочино подстрекаване“ се има предвид разпространението или предоставянето по друг начин на общественост-та на послание с цел подбуждане към извършване на терористично престъпление, когато това поведение, независимо дали пряко или косвено, призовава към теро-ристични престъпления, създава опасност за извършването на едно или повече такива престъпления. Изпълнителното деяние *resulment* е познато в нашето на-казателно право. То се използва при описването на една от формите на изпълни-телно деяние на трафика и е подробно изяснено от съдебната практика и доктри-ната.

При обучението с цел тероризъм престъплението ще е извършено, когато лицето предоставя указания за наравата или използването на взривни вещества, огнестрелни или други оръжия, вредни или опасни вещества, или за други специ-ални методи или способи с цел да бъде терористично престъпление със знанието, че предоставените познания са предназначени да послужат за тази цел.

3.4. Наказуемост на помагачество, подбудителство и опит. Освен, че разширява кръга на престъпленията, Рамковото решение от 2008 г. изменя и чл. 4. Така държавите трябва да осигурят наказуемост и на помагачес-твото, подбудителството и опита към терористични престъпления. Същото е по-ложението по отношение на опита към терористично престъпление.

3.5. Въпросът за наказуемостта на терористичните престъпления е решен в член 5, който задължава всяка държава членка да предприеме необходимите мер-ки, за да гарантира, че престъплението, посочени в членове 1—4, са наказуеми с ефективни, съразмерни и възпиращи санкции²³, които могат да доведат до екст-радици. Във връзка с престъпленията, свързани с терористични дейности изиск-

²³ По въпроса за наказанието в европейското наказателно право Вж. Митрева, Петя. На-казателноправна компетентност на Европейския съюз в областта на диференциалната наказателна. В: Европейски перспективи за развитието на наказателното законода-телство. Сборник доклади. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2014, с. 160-172.

ването е да се въведат по-тежко наказуеми състави на съществувашите вече престъпления, когато те се извършат с терористична цел. Според чл. 5, т.2, „Всяка държава членка предприема необходимите мерки за престъпленията по член 1, параграф 1 и за престъпленията по член 4, доколкото те са свързани с терористични дейности, да се предвиди наказание липсващо от свобода, което да е по-тежко от предвиденото по националното право за престъпления, извършени при отсъствие на специалното намерение по член 1, параграф 1, освен ако предвиденото наказание е максимално допустимото по националното право“. В този смисъл е и проекта за изменение на НК от юли 2015, публикуван на сайта на министърство на правосъдието.

Що се касае до същинския меркантилен акт то „Всяка държава членка предприема необходимите мерки за престъпленията по член 2 да бъде предвидено наказание липсващо от свобода с максимални срокове не по-малко от 15 години за деянието по член 2, параграф 2, буква а) и не по-малко от 8 години за престъпленията по член 2, параграф 2, буква б). Ако деянието по член 2, параграф 2, буква а) е свързано само с деянието по член 1, параграф 1, буква и), максималният размер на наказанието не може да бъде по-малък от 8 години.“

Следва да се отбележи, че актовете за наказателноправна защита от тероризъм в ЕС предвиждат възможност и за въвеждане на поощрителни норми.²⁴ Този подход се съдържа в Член 6, озглавен „Особени обстоятелства“, според който държавите членки могат да предвидят по-ниски наказания, когато извършителят:

- се отказва от извършване на терористична дейност;
- предоставя на административните или съдебните органи сведения, които те не биха могли да получат по друг начин, и които спомогат: да се предотвратят или ограничат последиците от престъплението; да се установи самоличността и/или да се привлечат към наказателна отговорност другите извършители на престъплението да се съберат доказателства; или да се предотврати извършването на някое от престъпленията, описани в Рамокото решение.

3.6. Наказателноотговорни лица за тероризъм според Рамковото решение от 2008г. са физическите и юридическите лица. Това положение е установено в Член 7, който е озглавен „Отговорност на юридическите лица, когато терористичното престъпление е извършено в тяхна полза“. В него се формулират следните положения:

Първо, всяка държава членка предприема необходимите мерки, за да бъде предвидена отговорност за юридическите лица за някое от посочените в членове 1—4 престъпления, *извършено в тяхна полза*, от което и да е физическо лице, което действа самостоятелно или като член на орган на съответното юридическо лице и изпълнява ръководни функции въз основа на представителна власт по отношение на юридическото лице, правомощия за вземане на решения от името на юридическото лице контролни правомощия в юридическото лице.

²⁴ Вж. подробно Марков, Румен. Поощрителните норми в наказателното право на Европейския съюз. *Правна мисъл*, 2013, № 4, с. 55-75.

Второ, всяка държава членка предприема необходимите мерки за установяване на отговорност на юридическото лице, *когато липсва на надзор или контрол от страна на лице по параграф 1* са направили възможно извършването на някое от престъпленията по членове 1—4 от подчинено на тях лице в полза на юридическото лице.

Трето, Отговорността на юридическите лица по смисъла на параграфи 1 и 2 *не изключва наказателно преследване срещу физически лица, които са извършители, необходими или помагачи в някое от престъпленията, посочени в членове 1—4*.

Въвеждането на отговорност за юридическите лица изисква и ясно разписване на санкциите, които те могат да понесат. Това е направено в Член 8, според който „в случай на установена отговорност по смисъла на член 7, на всяко юридическо лице ще бъдат наложени ефективни, съразмерни и възпиращи санкции, в това число *наказателни или ненаказателни имуществени санкции*, като могат да бъдат предвидени и други санкции, между които:

- изключване от получаване на обществени ползи и помощи мерки;
- за временна или окончателна забрана за упражняване на търговска дейност;
- поставяне под съдебен надзор;
- прекратяване по съдебен ред временно или окончателно закриване на юридическите лица, които са използвани за извършване на престъпление.

Тези минимални стандарти относно престъпления, свързани с тероризъм, и наказанията за тях трябва да бъдат транспонирани в националните законодателства. Някои от държавите въвеждат тези положения в наказателния си закон, а други в специалното законодателство за борба с тероризма. В това отношение България се придържа към кодификационния подход.²⁵

4. След Договора от Лисабон и наказателното право на ЕС

От 2009 г. с приемането на Договора от Лисабон вече няма съмнение, че ЕС притежава и наказателна компетентност, а Наказателно право на Европейския съюз (НПЕС) има своето правно основание. В чл. 83 от ДФЕС са изброени т. нар. *Евро Стъпки*, във връзка с които Съюзът има законодателни правомощия. Областите, в които Съюзът има законодателни правомощия, са тероризъм, трафик на тигре, в които Съюзът има законодателни правомощия, са наркотици, хора и сексуална експлоатация на жени и деца, незаконен трафик на наркотици, незаконен трафик на оръжия, изпиране на пари, корупция, фалшифициране на платежни средства, компютърна престъпност и организирана престъпност (член 83 от ДФЕС). Ясно е указано, че в тези направления чрез директиви ще бъдат установявани минимални правила относно видове престъпления и наказания за тях. На това основание вече са приети актове, уточняващи съдържанието на термините

²⁵ Гиргенов, Антон. Тероризмът и Наказателния кодекс (въпроси на Българското законодателство – lex ferenda). Де Юре, 2015, Брой 1, с. 9.

те, конкретизираши видовете престъпления и наказания, които националните законодателства трябва да въведат²⁶. Съвсем заочномерно бе въведено и понятието „Наказателно право на Европейския съюз“, а изкуждането му като юридическа дисциплина беше въведено в обичаята по право²⁷.

Най-актуалният проблем в областта на европейското наказателно право е тероризмът. В края на 2015 г. Европейската комисия изработи проект за Директива за борба с тероризма (по-нататък „Проект за директива“). Тя следва да съобори трансграничното измерение на терористичната заплаха, изпозването на интернет, новите комуникационни технологии и социалните мрежи, използвани за терористични цели и другите предизвикателства на XXI век. Както се посочва в обяснителния меморандум към проекта за Директива:

„Съществуващите правила трябва да бъдат осъвременени, като се отчита промяната се заплахата от тероризъм, пред която е изправена Европа. Това включва адекватни наказателноправни разпоредби за справяне с явлението на чуждестранните бойци терористи и рисковете, свързани с пътуванията в територии от извъншните бойци терористи и рисковете, свързани с пътуванията в територии от извъншните бойци терористи и рисковете, свързани с пътуванията в територии от извъншните бойци терористи, а също и с нарасналите заплахата от извъншните бойци терористи, които остават в Европа.“²⁸

Тези причини са достатъчни, за да бъде обърнато внимание на понятието за тероризъм и неговото противопоставяне чрез нормите на Наказателното право на Европейския съюз²⁹. Важността на изследваните въпроси има значение и за националното ни наказателно право, което вече е в процес на „европеизация“ (по проф. Пламен Панайотов)³⁰. Защитата от тероризъм в наказателното право на ЕС се осъществява чрез дефиниране на терористичните престъпления и другите ви-

дове престъпления, свързани с тях и наказателната отговорност за тях, както и положението с поощрителен характер. Проф. Пламен Панайотов очертава две особености на тези защита. Първо, целта за уеднаквяване на националните законодателства, което се осъществява по линия на дефинирането на „терористичното престъпление“, вкл. и тези свързани с терористични групи; наказуемост и второ, въвеждане на критерии за отграничаване на тероризмът от други сходни форми на престъпна дейност³¹. Актовете на Европейския съюз очертават терористичната дейност чрез посочването на три групи престъпни посателства: терористични престъпления, участие в терористична група и престъпления, свързани с тероризъм. Според Андри Кир тези посателства принадлежат към групата на „Престъпния фронт демократичното общество“³². Всички тези въпроси предстоят да бъдат поставени в центъра на научните изследвания в процеса на обсъждане и след приемането на Директивата за борба с тероризма.

4. Заключение

Направеният кратък обзор очерта двата подхода в националното противопоставяне на тероризма. Първият, който може да се обозначи като класически, е международноправният, който се основава на международните договори между страните в рамките на международна организация. Вторият е националният подход, при който наказателното право на Европейския съюз формулира основни положения по въпросите на престъпленията, свързани с тероризъм и наказанията за тях.

- ²⁶ Например по въпросите на трафика вж. Владимир Румен. Международни и европейски норми относно трафика на хора и тяхното трансониране в българския Наказателен кодекс. В: Европейски перспективи за развитие на наказателното законодателство. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2014, с. 62 – 84; Пупикарова, Ива. Трафикът на хора: Проблеми на наказателноправния режим. С.: Сиби, 2012.
- ²⁷ Заслугата за това е на проф. Пламен Панайотов, който е и автор на първия учебник по дисциплината: Панайотов, Пламен. Наказателното право на Европейския съюз и българското наказателно право. С.: Сиби, 2012.
- ²⁸ Обяснителен меморандум към проекта за Директива, с. 4.
- ²⁹ Т. нар. „Европейско наказателно право“ (Европейска Стипендиална Law) в широк смисъл включва материално наказателно право, процесуално наказателно право, защита на основните права и др. аспекти. В този смисъл вж. Кир, Андри Н. European stipendiary law, an integrative approach. 2 ed. 2012. В настоящето изложение ще бъдат разглеждани само въпросите на материалното наказателно право. Поради това ще бъдат използвани като синоними „Наказателно право на Европейския съюз/Наказателно право на ЕС“ и „Европейско наказателно право“.
- ³⁰ По въпросите на европеизацията на българското наказателно право вж. Панайотов, Пламен. Наказателното право на Европейския съюз и българското наказателно право. С.: Сиби, 2012, с. 280-354.

³¹ Вж. Панайотов, Пламен. Наказателно право на Европейския съюз и българското наказателно право, С., Сиби, 2012, с. 86-96.

³² Кир, Андри Н. European stipendiary law, an integrative approach. 2 ed. 2012, pp. 215-2016.

НОВ
БЪЛГАРСКИ
УНИВЕРСИТЕТ

Департамент
ПРАВО

ГОДИШНИК 2015

година четвърта

София, 2016 г.